

ara Şaman ve Yılmaz soyadlarını kullanır). 1936-1938: Sosyalistlik devri. 1938-1960: "Âraf" dediği kuluçka devri. 1960-1964: Hint devri. 1964'ten sonra ise sadece Osmanlıdır (Göze, s. 7-8).

Eserlerinde Türkçe'nin hızla kan kaybetmesi ve mâzî ile aradaki çatlağın her geçen gün biraz daha büyümesi, bunun Türk toplumunun bugünü ve yarını üzerinde icra edeceği yıkıcı tesirler üzerinde durmuştur. Bir düşünce geleneğinden mahrum olmaları yüzünden Eflâtun'un ünlü istiaresinde geçtiği gibi "mağara"ya kapatılmış olan Türk aydınlarının kısa zaman aralıklarında hızla burçtan burca savrulmalarına işaret etmiştir. Gerçeğin kimsenin tekelinde bulunmadığını, dolayısıyla ona ancak ortak bir gayret ve açık bir zihinle ulaşılabileceğini, sağ-sol çatışması gibi Avrupa'dan ithal edilen suni kamplaşmaların Türk insanı ve aydınının zaten zayıf ve mecalsiz bırakılmış dinamiğini iyice körelteceğini, aydınların kendi kültür köklerini olduğu kadar dünya kültürünü, içine girmek için Tanzimat'tan beri çırpındığımız Avrupa'yı bile son derece yetersiz ve sığ bir şekilde tanıdığını belirtmiştir. Türk aydınının Batı karşısında içerisine düştüğü aşağılık kompleksinin zararlı neticelerini, insan beyninin iki yarım küresi olan Doğu ve Batı'nın gerçekte bir bütün oluşturduğunu, dar ve ön yargılı düşünmeyi bir kenara bırakmanın fikir hayatımıza zenginlik kazandıracığını ifade etmiştir. Avrupa medeniyetine istihaleinin ham bir hayal olduğu ve bir medeniyetin diğerine istihale edemeyeceği, ancak malzeme alabileceği, Türkiye'de kendi köklerine sahip yeni bir neslin yetişmesinin Osmanlıca, Arapça ve Farsça öğrenerek irfan hazinelerini, öte yandan bir Avrupa dili öğrenerek hür bir şekilde Batı'yı tanımakla mümkün olacağı vurgu yaptığı diğer görüşleri arasındadır.

Cumhuriyet dönemi aydınları içinde farklı bir yer tutmasında dürüstlük ve samimiyeti, kendi fikir ve kültür geleneklerini hakkıyla özümlemesi, farklı fikrî kanallara açık bağımsız bir zihin yapısına sahip olması ve Antakya gibi özel şartları bulunan bir ortamda Fransız mandası altında kısmen bir sömürge tecrübesi yaşamış bulunmasının ayrı ayrı payı vardır. O yıllarda Fransız eğitim sistemine göre öğretim yapmakta olan Antakya Sultânîsi'nde, tercüme eserleri basılmış Antuvan Efendi adlı bir Ermeni, Dârümuallimîn-i Âliye mezunu Lâmi Bey ve "şair, muhibb-i cemâl, kalender bir Osmanlı" dediği Ali İlmî Fânî, Mülkiye Mektebi

mezunu Memduh Selim, Sorbonne doktoralı Mesud Fânî (Bilgili), Damad Ferid Paşa'nın başyaverliğini yapmış olan Tarık Mümtaz gibi isimlerin bulunuşu da bunlara eklenebilir. Mesud Fânî o yılları anlatırken tâlim ve terbiye kadrosunun milliyetlerindeki çeşitlilik sebebiyle Antakya Sultânîsi koridorlarını bir nevi "Cem'iyet-i Akvâm" salonuna çevirdiğini söyler (*Manda İdaresinde*, s. 15). Kendini "hakikat arayıcısı" ve "hakikat âşığı" olarak nitelendiren, siyasî görüşlere ve düşünceyi daraltan ideolojilere mesafeli durmaya çalışan Cemil Meriç'e çeşitli fikir, siyaset ve ideoloji çevreleri kendilerine yakın buldukları görüşlerini öne çıkararak sahip çıkmışlardır.

Eserleri. *Hind Edebiyatı* (İstanbul 1964, genişletilmiş 2. baskı, *Bir Dünyanın Eşiğinde*, İstanbul 1976); *Saint-Simon: İlk Sosyolog - İlk Sosyalist* (İstanbul 1967); *Bu Ülke* (İstanbul 1974); *Umrandan Uygarlığa* (İstanbul 1974); *Mağaradakiler* (İstanbul 1978); *Kırk Ambar* (İstanbul 1980, İletişim Yayınları'nın bastığı külliyat içinde iki cilde bölünmüş ve I. cildi 1998'de *Kırk Ambar: Rûmuz-ül Edeb* başlığıyla bazı ekleme ve çıkarmalarla yayımlanmıştır); *Bir Faciyanın Hikâyesi* (Ankara 1981); *Işık Doğudan Gelir* (İstanbul 1984); *Kültürden İrfana* (İstanbul 1985); *Jurnal I-II* (İstanbul 1992-1993); *Sosyoloji Notları ve Konferanslar* (haz. Ümit Meriç, İstanbul 1993).

Ayrıca Balzac'tan *Altın Gözlü Kız* (1943), *Otuzunda Kadın* (1945), *Onüçlerin Romanı* (1945), *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti* (1946); Victor Hugo'dan *Hernani* (1956); Uriel Heyd'den *Ziya Gökalp: Türk Milliyetçiliğinin Temelleri* (1980); Maxime Rodinson'dan *Batıyı Büyüleyen İslam* (1983) adlı kitapları çevirmiş, Berke Vardar'la birlikte Antoine Meillet'den (kapakta belirtilmesine rağmen iki bölümden oluşan kitabın 2. bölümü Michel Lejeune'e aittir) *Dillerin Yapısı ve Gelişmesi*'ni (1967) çevirip ilâvelerde bulunmuştur. Thornton Wilder'dan *Köprüden Düşenler* (1981, Lamia Çataloğlu ile birlikte), Victor Hugo'dan *Marion de Lorme* (1966, Mahmut Sait Kılıççı ile birlikte) yaptığı diğer çevirilerdir. Ferit Hakkı Saymen ve Louat ile beraber üniversite öğrencileri için hazırladığı Fransızca *Yardımcı Metinler* adlı kitapçığıyla (1951) *Sosyalizm ve Sosyoloji Tarihinde Pierre Joseph Proudhon* (İstanbul 1969), *İdeoloji* (1970) gibi yazılarının basımıyla ortaya çıkan risâleleri ve 1959'da Fransızca hocaları için hazırladığı basılmamış bir Fransızca grameri bulunmaktadır.

Cemil Meriç hakkında çıkan yayınlar: Mehmet Tekin, *Cemil Meriç: Şair, Filozof, Yazar* (Antakya 1991); Ümit Meriç Yazan, *Cemil Meriç* (Ankara 1993; 2. baskı *Babam Cemil Meriç*, İstanbul 1998); Ahmet Turan Alkan, *Doğu ve Batı Arasında Cemil Meriç* (Ankara 1993); Halil Açıkgöz, *Cemil Meriç'le Sohbetler* (İstanbul 1993); Necmettin Şahiner, *Cemil Meriç'le Nur Sohbetleri* (İstanbul 1994); Cemil Meriç ve *Bu Ülkenin Çocukları* (haz. Ergün Meriç - Ayşe Çavdar, İstanbul 1998); Mustafa Armağan, *Düşüncenin Gökkuşağı: Cemil Meriç* (İstanbul 2001); Cafer Vaynı, *Cemil Meriç* (Ankara 2002); Mehmet Tekin, *Cemil Meriç'in Konuşmaları* (Konya 2003). Bunlardan başka *Türk Edebiyatı* dergisi Ağustos 1987 sayısını Cemil Meriç'e ayırmış, *Gösteri* dergisi Eylül 1989 tarihinde bir "Cemil Meriç eki" yayımlamış ve son olarak *Kitap Haber* dergisi Haziran - Temmuz 2004 tarihli 21. sayısında kapsamlı bir Cemil Meriç dosyasına yer vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İstanbul 1999 (haz. Mahmut Ali Meriç), hazırlayanın girişi, s. 7-70; Mesud Fânî Bilgili, *Manda İdaresinde Hatay Kültür Hayatı*, Antakya 1939, s. 15; Ergün Göze, *İçimizden 30 Kişi*, İstanbul 1975, s. 7-12; Mehmet Çınarlı, *Sanatçı Dostlarım*, İstanbul 1979, s. 172-189; Kemal Sülker, *Savaş Yıllarında Bir Sürgün*, İstanbul 1986, s. 92-100; Ümit Meriç Yazan, *Babam Cemil Meriç*, İstanbul 1998; Mustafa Armağan, *Düşüncenin Gökkuşağı: Cemil Meriç*, İstanbul 2001.

MUSTAFA ARMAĞAN

MERİÇ, Rifkî Melûl (1901-1964)

Şair,

Türk-İslâm sanatı tarihi araştırmacısı.

15 Ekim 1901'de bugün Yunanistan'da kalmış bulunan Dedeoğaç'a bağlı Ferecik'te doğdu. Asıl adı Süleyman Rifkî'dir. Soyadı Coşkunmeriç olmakla beraber şiirdeki mahlası "Melûl" ile Rifkî Melûl Meriç olarak tanınmıştır. Kadı, müderris ve müftü yetiştirmiş bir aileden gelir. Babası saatçi Hâfız Mehmed Ali Efendi, anesi Ayşe Sıdika Hanım'dır. Öğrenimine Ferecik'te Vakıf İbtidâî Mektebi'nde başladı, daha sonra Ferecik Rüşdiyesi'ne devam etti. Balkan Savaşı esnasında ailesiyle birlikte göç ettiği Edirne'de, ardından İstanbul'da özel Menbailirfan Mektebi'nde okuyarak idâdî tahsilini tamamladı.

1917'de girdiği Mekteb-i Tıbbiyye'yi beş yıl sonra, ardından girdiği Yüksek Ticaret Mektebi'ni de bir yıl sonra terkedip kaydolduğu İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Şubesi'nden 1927'de mezun oldu.

Ankara Etnografya Müzesi'nde bir yıl memur olarak çalışan Rifkî Melûl sırasıyla Ankara Erkek Lisesi, Kütahya, Akşehir orta okulları, Adana Erkek Lisesi ve İstanbul'un çeşitli liselerinde Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı; ayrıca bazı yüksek okullarda ve üniversitelerde dersler verdi, çeşitli ilmî kurumlarda faaliyet gösterdi. Bunlar arasında İstanbul Bölgesi Kitâbeleri Derleme (Kurulu) başkanlığı (1940-1944), İstanbul Fetih Cemiyeti, Eski Eserleri Koruma Cemiyeti üyeliğiyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Osmanlı Türkçesi ve yazısı (1941-1945), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Türk-İslâm sanatları tarihi, klasik Türkçe dinî metinler ve paleografi hocalığı sayılabilir. 1952'den itibaren Türk sanatı tarihi dersleri okuttuğu Güzel Sanatlar Akademisi'nde 1962 yılından ölümüne kadar Türk Sanatı Enstitüsü müdürü ve öğretmeni olarak çalıştı. 22 Ocak 1964'te vefat etti ve Rumelihisarı Kabristanı'na defnedildi.

Çok yönlü bir fikir ve sanat adamı olan, kültür birikimini yazdıklarından çok dersleri ve sohbetleriyle yayan Rifkî Melûl Meriç pek azı yayımlanmış olan şiirleri ve özellikle rubâileriyle tanınmıştır. Edirne'de iken başladığı ilk şiir denemelerinin bazılarını mahallî bir gazetede yayımlamış, daha sonraki şiirleri *Servet-i Fünûn*, *Düşünce*, *Şebab*, *Yarın*, *Hayat* ve *Mihrab* gibi dergilerde çıkmıştır. Eski ve yeni tarzda pek çok nazım şeklini deneyen Rifkî Melûl son dönemin en çok rubâî yazan şairlerindendir. Şiirleri geleneksel Türk şiirinin aşk ve hikmet temaları üzerine kurulmuş, tasavvufî, rindane ve çok defa kâderci bir düşünceyi yansıtan lirik parçalardır.

Rifkî
Melûl
Meriç

Meriç'in önemli bir cephesi de eski Türk sanatları ve eserleriyle ilgili, çoğu az bilinen veya hiç bilinmeyen belgelere dayanarak yaptığı araştırmalarıdır. Bu alanda yoğun çalışmalar yapan yazar Türk-İslâm sanatları üzerinde yazılı eserlere, âbidelere, kitâbelere, mezar taşlarına ve arşiv belgelerine dayanıp bu eserlerin korunması, tasvir ve tesbitlerinin yapılması, her yönüyle incelenmesinin millî bir görev olduğunu ifade ederek bunları düşüncesizce yok edenlere ve özellikle koruma görevi olanların kayıtsızlığına şiddetle hücum etmiştir.

Eserleri. 1. *İnkıraz* (Ankara 1928). 2. *Rubâiyyât-ı Melûl I* (İstanbul 1951; bu kitaplarına girmeyip dergilerde ve ellerde kalan şiirlerinden bazıları Muhtar Tevfikoğlu'nun kitap ve makalelerinde yayımlanmıştır, bk. bibl.). 3. *Türk Tezyinî Sanatları ve Son Üstadlardan Altısı* (İstanbul 1937). Eserin giriş kısmında Türk ve İslâm sanatları hakkında genel bilgi verilmiş ve İslâmiyet'te tasvir yasağı üzerinde durulmuş, "Yazı Sanatı" başlığı altında da hat sanatının gelişmesiyle ilgili mâlûmat verilmiştir. 4. *Türk Nakış Sanatı Tarihi Araştırmaları I: Vesikalar* (Ankara 1953). Osmanlı nakış sanatına dair genel bilginin yer aldığı mukaddimeden sonra arşiv belgelerine dayanarak Osmanlı nakkaşlarının isimleri listeler halinde verilmiştir. 5. *Türk Cilt Sanatı Tarihi Araştırmaları I: Vesikalar* (Ankara 1954). Türk ciltçiliği ve mücellitleriyle ilgili yetmiş yedi belgeyi ihtiva etmektedir. 6. *Mimar Sinan Hayatı, Eseri I* (Ankara 1965). Sinan ve eserleri hakkında kaleme alınmış yazma halindeki eserlerden dördünün metnidir.

Rifkî Melûl Meriç'in bunların dışında çeşitli dergilerde yayımlanmış araştırma ve inceleme yazılarından başlıcaları şunlardır: "Akşehir Türbe ve Mezarları" (*TM*, V [1936], 141-212; yazarın öğretmenlikle bulunduğu Akşehir'de 1931-1934 yılları arasında yaptığı araştırmaların ürünüdür). "Osmanlı Tabâbeti Tarihine Ait Vesikalar I, Cerrahlar, Kehhâller" (*Tarih Vesikaları*, sy. 16 [1955], s. 27-113); "Hicrî 1131 Tarihinde Enderunlu Şairler, Hattatlar ve Mûsiki Sanatkârları Tezkiresi" (*İstanbul Enstitüsü Dergisi*, sy. 2 [1956], s. 139-168); "Beyazîd Câmîi Mimarî" (*AÜ İlahiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Yıllık Araştırmalar Dergisi*, II [1958], s. 5-77); "Edirne'nin Tarihî ve Mimarî Eserleri Hakkında" (*Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1963, s. 439-536; bu araştırma müstakil bir kitap halinde yayımlanmıştır [İstanbul 1963]) (eserlerinin

geniş bir tahlili ve tanıtımı için bk. Hâlenur Kâtipoğlu, "Rifkî Melûl Meriç'in Hayatı ve Eserleri", *Sanat ve İnanç* [haz. Banu Mahur – Hâlenur Kâtipoğlu], İstanbul 2004, I, 11-27).

BİBLİYOGRAFYA :

Rifkî Melûl Meriç – Hilmi Ziya Ülken, *Rubâiyyât-ı Melûl*, İstanbul 1951, s. 1-78; Hilmi Ziya Ülken, "Rifkî Melûl Meriç (1901-1964)", *AÜİFD*, XII (1964), s. 135-137; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1493-1495; Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler* (haz. Zeynep Kerem), İstanbul 1977, s. 392-394; Muhtar Tevfikoğlu, *Rifkî Melûl Meriç*, Ankara 1986; a.mlf., "Ölümünün 15. Yılında Rifkî Melûl Meriç'in Şiirleri", *TK*, XVII/196 (1979), s. 15-16; XVII/203-204 (1979), s. 34-51; Faruk K. Timurtaş, "Rifkî Melûl Meriç İçin", *Hisar*, sy. 2, Ankara 1964, s. 18-19; Abdullah Uçman – Mustafa Kutlu, "Meriç, Rifkî Melûl", *TDEA*, VI, 270-271; "Meriç, Rifkî Melûl", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, II, 564.

TURGUT AKPINAR

MERİNİLER

(بنو مرین)

Mağrib'de hüküm süren
bir Berberî hânedanı
(1196-1465).

Berberî Zenâte kabilesine mensup büyük bir sülâle olan Merînîler, Mağrib-i Aksâ'ya (Fas) yerleşmelerinden önce Kayrevan'ın güneyinden Sudan sahrasına uzanan geniş bir bölgede hiçbir hükümdara bağlı olmadan ve hiçbir devlete vergi vermeden göçebe hayatı yaşıyorlar; avcılık, hayvancılık ve yağmacılık yaparak geçimlerini sağlıyorlardı. Benî Hilâl yaşadıkları bölgeyi istilâ edince V. (XI.) yüzyıldan itibaren Cezayir'in kuzeybatısındaki yaylalara göç etmek zorunda kaldılar. Önce Tâhert tarafına, daha sonra Zâb bölgesine giden Merînîler, zamanla Mağrib-i Aksâ'nın doğu kesimlerine yerleşip bölgedeki askerî ve siyasî hareketlere katılmaya başladılar.

Murâbitlar'ın son dönemlerinden itibaren reisleri Muhaddab b. Asker'in gayreti sayesinde büyük güç kazanan, ancak Muvahhidler tarafından üzerlerine gönderilen süvari birliği karşısında yenilip liderleri Muhaddab'ı kaybeden Merînîler (540/1145) bu yenilginin ardından Sudan sahrasına geri döndüler. 561 (1166) yılında liderleri Mahyû (Muhyû, Mahyo) b. Ebû Bekir zamanında Muvahhid Sultanı Ebû Yûsuf el-Mansûr'un ordusunda Endülûs'e geçip Erek (Alarcos) savaşında (591/1195) büyük yararlılıklar gösterdiler. Bu savaşta yarananan Mahyû'nun ölümünden sonra liderlik hânedanın kurucusu olarak kabul